

DEL I

KAPITEL 16 OSKADLIGGÖRANDE	3
A. Allmänt.....	3
B. Olika metoder för oskadliggörande	4
C. Skyddskläder och smittrening	9
D. Övervakning	9

KAPITEL 16 OSKADLIGGÖRANDE

Bestämmelser om oskadliggörande av döda djur, produkter av djur, avfall och annat material som kan sprida smitta i samband med epizootisk sjukdom finns bl.a. i

- Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 2002:98) om förebyggande och bekämpning av epizootiska sjukdomar, K3,
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1069/2009 av den 21 oktober 2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om upphävande av förordning (EG) nr 1774/2002 (förordning om animaliska biprodukter)
- Kommissionens förordning (EU) nr 142/2011 av den 25 februari 2011 om genomförande av Europaparlamentets och rådet förordning (EG) nr 1069/2009 om hälsobestämmelser för animaliska biprodukter och därav framställda produkter som inte är avsedda att användas som livsmedel och om genomförande av rådets direktiv 97/78/EG vad gäller vissa prover och produkter som enligt det direktivet är undantagna från veterinärkontroller vid gränsen
- Statens jordbruksverks föreskrifter (2006:84) om befattning med animaliska biprodukter och införsel av andra produkter, utom livsmedel, som kan sprida smittsamma sjukdomar till djur . K14.

Bestämmelser om bortskaffande av avfall finns också i

- miljöbalken (1998:808),
- förordning (2001:512) om deponering av avfall,

I detta kapitel finns bestämmelser och anvisningar om hur kroppar av döda djur samt produkter och annat material som är avsett att bortskaffas kan oskadliggöras på olika sätt i epizootisammanhang.

A. Allmänt

a. Beslut om oskadliggörande av döda djur och produkter av djur samt av avfall och annat material som kan sprida smitta fattas av Jordbruksverket. 8 § K1

b. Arbetet ska utföras på ett sådant sätt att smittspridning i samband med oskadliggörandet undviks. 5 kap. 2 § K3

B. Olika metoder för oskadliggörande

Vilken metod för oskadliggörande som är lämplig i varje enskilt fall beror bl.a. på vad för sorts material som ska oskadliggöras samt tillgången till bearbetnings- och förbränningsanläggningar och vilka möjligheter som finns att transportera materialet till sådana anläggningar på ett sätt som är säkert från smittskyddssynpunkt.

1. Oskadliggörande genom bearbetning eller förbränning

a. Oskadliggörande av

- avlivade smittade eller misstänkt smittade djur,
- delar av avlivade smittade eller misstänkt smittade djur
- självdöda djur,
- delar av självdöda djur,
- djurprodukter som innehåller eller misstänks innehålla epizootisk smitta,
- avfall som innehåller eller misstänks innehålla epizootisk smitta, och
- annat material som innehåller eller misstänks innehålla epizootisk smitta

ska ske i en **anläggning** som Jordbruksverket bestämmer. 5 kap. 2 och 3 §§ K3

b. Jordbruksverket kan besluta att förbränning av smittade eller misstänkt smittade djurkroppar får ske i en **gårdspanna** (t.ex. av typen halm- och flispanna). Detta kan vara aktuellt för fjäderfä och mindre grisar som komplement till andra metoder vid oskadliggörande av djurkroppar från den aktuella gården. 8 § K1,

I dagsläget(2013) finns närmare 200 gårdspannor som är godkända för förbränning av djurkadaver och som i huvudsak används för förbränning av enstaka djur som dör under produktionstiden på gården där pannan befinner sig. I princip samtliga pannor är s.k. lågkapacitetsanläggningar med en kapacitet på maximalt 50 kg animaliska biprodukter per timme.

c. Om Jordbruksverket, eller en länsstyrelse efter delegation, beslutar enligt 9 § 1 epizootilagen (1999:657) att en anläggning ska ställas till förfogande för oskadliggörande av döda djur ska den veterinär som Jordbruksverket utsett att övervaka pålastningen av djurkropparna vid transport snarast anmäla till berörd anläggning

- vilket eller vilka djurslag som ska oskadliggöras,
- antalet djurkroppar som ska oskadliggöras, samt
- beräknad tidpunkt för djurkropparnas ankomst till anläggningen.

När djurkropparna har kommit fram till destinationsplatsen ska den som är ansvarig för mottagandet meddela detta till den veterinär som övervakat pålastningen.

5 kap. 4 § K3

d. Jordbruksverket kan besluta att en transport med kroppar av döda djur ska förseglas. Förseglingen ska då utföras av veterinär eller annan person som Jordbruksverket utser. 8 kap. 2 § K3

Se vidare kapitlet *Transporter*.

2. Oskadliggörande i epizootigrav

Allmänt

a. Texten i detta avsnitt är utformad främst med tanke på nedgrävning av djurkadaver. Avsnittet handlar även till viss del om oskadliggörande av annat material som får grävas ner i en epizootigrav.

b. Jordbruksverket kan besluta att döda djur, produkter och annat som kan innehålla epizootisk smitta får grävas ner i en epizootigrav i stället för att oskadliggöras genom bearbetning eller förbränning. *5 kap. 2, 3 och 6 §§ K3*

Kommentarer: Oskadliggörande av djurkroppar i en epizootigrav kan bl.a. komma ifråga om

- transport till närmaste anläggning som godkänts för bearbetning eller bortskaffande av de animaliska biprodukterna skulle öka faran för spridning av hälsorisker, eller
- på grund av att utbrottet är så omfattande att det leder till att kapaciteten i sådana anläggningar överskrids. *Art. 19 i förordning (EG) nr 1069/2009*

Placering av epizootigrav

5 kap. 11 § K3

c. En epizootigrav ska grävas inom det spärrförklarade eller smittförklarade området om det inte är uppenbart olämpligt.

Kap. III avsnitt 1 i bil. VI i förordning (EU) nr 142/2011

Kommentar: Enligt förordning (EU) nr 142/2011 är det också acceptabelt att gräva ner kadaver på en godkänd deponi. Det finns i Sverige bara ett fåtal deponier som har tillstånd att ta emot djurkadaver men en deponi borde kunna få utökat tillstånd av länsstyrelsen i samband med en epizooti. *4 § punkt 6 Förordning (2001:512) om deponering av avfall* gör undantag för djurkroppar vid epizooti.

d. Den veterinär som Jordbruksverket utser att övervaka oskadliggörandet ska bestämma platsen för epizootigraven.

Kommentarer:

Den övervakande veterinären måste kontakta kommunen! Kommunen anvisar ett lämpligt område för gravgrävning och ansvarar för att miljöhänsyn tas när platsen bestäms.

e. Markbeskaffenheten på platsen måste vara lämplig med hänsyn till risken för miljöskador såsom t.ex. förorening av vattentäkter, vattendrag, vattensamlingar och grundvatten. En epizootigrav får inte placeras inom ett sådant vattenskyddsområde som avses i 7 kap. 21 § miljöbalken (1998:808).

Övriga faktorer av betydelse från smittspridningssynpunkt för gravens placering.

- Avståndet mellan graven och platsen där levande djur, kroppar av döda djur och material som ska oskadliggöras finns ska vara så kort som möjligt.
- Hänsyn måste tas till förhärskande vindriktning och avståndet till andra anläggningar och områden med mottagliga djur. Risken för smittspridning (t.ex. vindburen) till andra mottagliga djur ska beaktas.

f. Gravens placering ska markeras på en karta som ska skickas till Jordbruksverket med kopia till länsstyrelsen.

g. Om det inte finns lämplig mark för en epizootigrav inom det spärr- eller smittförklarade området kan Jordbruksverket besluta att djurkroppar ska oskadliggöras genom nedgrävning på annans mark.

Kommentar: Innan man tar en annan persons mark i anspråk bör man göra bedömningen om nedgrävningen i stället kan ske på mark som tillhör det allmänna eftersom det är mer ingripande för den enskilde om nedgrävning sker på dennes mark.

Gravgrävning m.m.

h. Vid grävningen är det lämpligt att använda grävmaskin av större format.

Lastmaskin är lämplig att använda då matjord ska tas bort, då graven ska täckas och då döda djur ska transporteras från djurutrymme till graven.

i. All överflödigt lös utrustning (inklusive radioapparater!) bör avlägsnas från maskinerna före arbetets början med tanke på avslutande tvätt och desinfektion. Detta underlättar den påföljande saneringen av fordonet.

Personerna som kör maskinerna bör undvika att lämna sina förarhytter under pågående arbetspass.

j. Innan djupgrävningen börjar bör det översta jordlagret skrapas av och läggas i en särskild hög. Denna jord ska inte föras tillbaka förrän graven har satt sig.

k. Om två maskiner används för djupgrävningen, är det lämpligt att de arbetar åt varsitt håll.

l. Uppgrävda jordmassor bör placeras så att en långsida och en kortsida blir fria och, med hänsyn till vindförhållandena, så att graven i möjligaste mån kommer i lä.

De uppgrävda massorna måste läggas så långt från graven att de inte kan rasa ner i den.

m. En epizootigrav ska vara så djup att djur hindras från att gräva upp innehållet.
5 kap. 12 § K3

Kommentar: Det bör finnas plats att ovanpå det material som ska oskadliggöras lägga minst två meter jord eller motsvarande fyllnadsmaterial för att nå upp till markytans nivå.

n. När graven har önskat djup och tillräcklig längd, ska avlivning och nedgrävning av djuren inledas.

o. En särskild del av graven bör reserveras för de avlivade djuren. En annan del används för nedgrävning av material, produkter m.m. i samband med smittreningsarbetet.

Avlivning samt transport av djur och material till epizootigrav

p. Djur (levande såväl som döda) ska transporteras till epizootigraven på det sätt och längs den väg som den veterinär som Jordbruksverket utsett att övervaka arbetet vid epizootigraven bestämmer. *5 kap. 12 § K3*

Kommentar: För att undvika smittspridning bör djuren om möjligt avlivas i eller i direkt anslutning till det utrymme där de vistas. Djurkropparna förs sedan helst i täckt, läckagefri behållare till epizootigraven. Om djurkropparna transporteras öppet till epizootigraven kan det vara lämpligt att packa in huvudet på dem med en kraftig säck av nedbrytbart material före transporten.

Se även kapitlet *Transporter*.

q. I vissa fall, t.ex. då sådana djur som vistas ute i rasthagar eller på betesmark ska avlivas, kan det vara motiverat att avliva dem intill epizootigraven.

Då djur ska avlivas intill en epizootigrav kan det vara lämpligt att marken vid den del av graven där djurkropparna ska placeras och där avlivningen sker täcks av plast, presenning eller motsvarande. Efter avslutad avlivning läggs då även plasten/presenningen i epizootigraven om den är av nedbrytbart material. I annat fall måste den tas omhand för oskadliggörande på annat smittskyddssäkert sätt.

r. Djur som levande förs till en epizootigrav ställs lämpligen upp och avlivas en till två meter från gravens öppna långsida. Avståndet till gravens kant får dock inte vara så kort att personalens säkerhet äventyras.

Placering av djurkroppar i epizootigrav

s. Det är inte nödvändigt att täcka djurkropparna i graven med kalk, men om detta görs, kan släckt kalk användas.

Om det går att utföra utan att smittskyddet äventyras, är det lämpligt att sticka hål på våmmen på idisslare i direkt anslutning till att kropparna placeras i epizootigraven. Annars finns risk för sådan gasbildning i den övertäckta graven att dess yta spricker och blottar innehållet med smittspridningsrisk som följd.

t. När alla djurkroppar lagts i graven ska den del av graven som djuren ligger i täckas med jord eller motsvarande fyllnadsmaterial. *5 kap. 13 § K3*

Placering av annat material i epizootigrav

u. Det kan vara en fördel från smittskyddssynpunkt att i graven, förutom djurkroppar, även lägga gödsel, strö, kasserad inredning från djurutrymmen samt jord etc. från transportväg och övrigt material som kan innebära smittrisk och som kan vara svårt att smittrena eller oskadliggöra på annat godtagbart sätt.

Kommentar: Hänsyn måste tas till vad som enligt miljölagstiftningen är tillåtet att gräva ner på detta sätt. Den kommunala nämnd som har ansvar för miljöfrågor kan lämna upplysningar om detta.

v. Den del av graven som är avsedd för annat material än djurkroppar bör hållas öppen tills smittrening av själva djuranläggningen har utförts eller det annars bedöms att det inte finns mer material på anläggningen som ska läggas i graven.

w. När nedgrävningen är avslutad ska graven fyllas med jord eller motsvarande fyllnadsmaterial. 5 kap. 13 § K3

Smittrening och avslutande åtgärder

x. Efter avslutad smittrening av byggnader m.m. i djuranläggningen ska smittrening ske av ytan på epizootigraven och omgivande mark som innehåller eller misstänks innehålla epizootisk smitta samt den väg som djur och material förts till graven. 5 kap. 13 § K3

Kommentarer: Smittrening innebär i regel att jorden på transportvägen, avlivningsplatsen och markytan runt graven skrapas av till minst 20 cm djup och läggs i graven. Därefter besprutas marken med rikliga mängder desinfektionsmedel.

Vid val av desinfektionsmedel måste miljöhänsyn tas.

y. Slutligen ska alla kvarvarande uppgrävda jordmassor (utom de som ska sparas för att läggas tillbaka när graven har satt sig) läggas över själva graven, så att den efteråt uppstår som en ås i terrängen.

z. När epizootigraven slutgiltigt täckts och ytan har desinfekterats, ska den markeras genom en inhägnad. Inhägnaden får inte tas bort utan Jordbruksverkets medgivande. 5 kap. 13 § K3

3. Oskadliggörande genom deponering i gödselstack, stuka m.m.

a. Fast gödsel, strö, foderrester m.m. kan oskadliggöras genom självupphettning i en **gödselstack** eller en **stuka**. Materialet blandas då med kalk och lagras i övertäckt stack eller stuka på ett sådant sätt att temperaturen stiger till en sådan nivå att det aktuella smittämnet oskadliggörs. 5 kap. 6 § K3

Kommentarer:

En gödselstack eller stuka som används för oskadliggörande i epizootisammanhang ska anläggas på en plats som kommunen anvisar.

Beskrivning av hur sådan gödselstack och stuka byggs upp på ett funktionsdugligt sätt finns i kapitlet *Skyddskläder och smittrening*, bilaga 4.

b. Mjölk från gården, spillvatten, m.m. och eventuellt också avloppsvatten kan oskadliggöras tillsammans med gödsel eller urin i en **flytgödseltank** eller en **urinbrunn**.

Oskadliggörandet kan ske genom att materialet

- upphettas,
- behandlas med ett desinfektionsmedel eller ett annat kemiskt preparat som Jordbruksverket godkänner, eller
- lagras under så lång tid att smittämnet oskadliggörs. Tiden bestäms av Jordbruksverket.

5 kap. 7 och 9 §§ K3

Se även kapitlet *Skyddskläder och smittrening*.

c. Gödselstack, stuka, flytgödseltank och urinbrunn som använts för oskadliggörande av epizootiskt smittämne ska ligga orörd och övertäckt tills innehållet säkert är oskadliggjort. Jordbruksverket bestämmer när innehållet får användas. *5 kap. 10 § K3*

Kommentar: I vissa av EG:s sjukdomsspecifika bekämpningsdirektiv anges minimilagringstider för gödsel, vilka måste beaktas. Tiderna är olika för olika epizootiska sjukdomar. Se vidare *Del II Sjukdomsspecifika beredskapsplaner*.

4. Omhändertagande av undersökningsmaterial

a. Jordbruksverket kan bestämma att undersökningsmaterial från ett djur som misstänks vara smittat av en epizootisk sjukdom får skickas till ett laboratorium som verket godkänner för att analyseras, registreras eller sparas för dokumentation även om övriga delar av djuret ska oskadliggöras i t.ex. bearbetningsanläggning, förbränningsanläggning eller epizootigrav. *5 kap. 2 § K3*

b. OBS! Ett djur som misstänks vara smittat av transmissibel spongiform encephalopati (TSE) och som har avlivats efter ett beslut av Jordbruksverket eller en veterinär ska skickas till SVA för provtagning och förbränning. *5 kap. 5 § K3*

C. Skyddskläder och smittrening

a. Personer som medverkar vid oskadliggörande av djurkroppar, produkter och annat material ska bära skyddskläder och utföra personlig smittrening i den omfattning som behövs för att motverka smittspridning. *6 kap. 3 och 10 §§ K3*

b. Efter avslutat arbete ska all utrustning och alla fordon som använts i samband med oskadliggörandet eller vid transport till platsen för oskadliggörandet smittrenas. *6 kap. 22 och 24 §§ K3*

Närmare anvisningar finns i kapitlet *Skyddskläder och smittrening*.

D. Övervakning

a. En veterinär som Jordbruksverket utser ska övervaka att omhändertagande och oskadliggörande av djur, produkter, material m.m. sker enligt gällande bestämmelser. *5 kap. 14 § K3*

b. När oskadliggörandet är avslutat ska veterinären rapportera om utfört arbete till Jordbruksverket på ett dokument som verket bestämmer. Rapporten ska skickas till Jordbruksverket med kopia till länsstyrelsen (länsveterinären).

5 kap. 14 § K3